

Van de redactie

Trouwe lezers van ALFA-nieuws zijn niet gewend een woord van de redactie aan te treffen. Alleen bij bijzondere gelegenheden willen we een uitzondering maken. Dit nummer vormt zo'n bijzondere gelegenheid. Van tijd tot tijd hebt u als lezer artikelen over Nederlands als moedertaal gevonden in dit blad. Met het eerste nummer van de zevende jaargang gaan wij ons ook richten op alfabetisering-NT1 en daarmee wordt ALFA-nieuws een blad voor docenten in de alfabetisering in de breedste zin van

het woord. Het kan zijn dat een artikel over NT1-alfabetisering wat redundante informatie bevat voor een NT1-docent. Zulke informatie is voor een goed begrip bij sommige NT2-docenten echter noodzakelijk.

Een gevolg van deze nieuwe koers is dat wij de redactie uitgebreid hebben met een aantal vaste medewerkers, te weten: Ria van Adrichem (NT1), Anita Middel (NT1) en Ben Hermeler (NT1 en rekenen).

Later leren lezen

Alfabetiseringsonderwijs in het Nederlands als moedertaal

Hoe is het gesteld met het alfabetiseringsonderwijs Nederlands als moedertaal? Om hoeveel mensen gaat het? Wie zijn de cursisten? Wat gebeurt er in de klassen en wat denken de alfabetiseringsdocenten daarover. Marjolein Hüsken enquêteerde en interviewde docenten, en nam een kijkje in dertien groepen. Hieronder volgt een verslag van het onderzoek dat ze uitvoerde in het kader van haar afstuderen aan de Universiteit van Tilburg.

MARJOLEIN HÜSKEN/UNIVERSITEIT VAN TILBURG

De groep van Jenny

Even voorstellen: een groep van acht volwassen mensen, vier mannen en vier vrouwen. Anton is de jongste. Hij is 19 jaar. Bep is met 66 jaar de oudste. De meeste andere cursisten zijn tussen de 35 en 50 jaar. Bijna allemaal hebben ze een baan. Zaïd en Gladys spreken het Nederlands niet als moedertaal.

Jenny is de docente. Ze is vijftig jaar. Na de pedagogische academie werkte ze een paar jaar in het basisonderwijs. Vervolgens stapte ze over naar de volwasseneneducatie. De groep krijgt één avond per week les. De cursisten werken op verschillende niveaus. Twee van hen zijn pas begonnen met de lessen en zijn op weg naar KSE-niveau 1. Andere cur-

sisten hebben al langer les en hebben niveau 1 al gehaald. Sommigen zijn zelfs al bijna toe aan de toets op KSE-niveau 2.

Het is tien voor zeven als Jenny naar het leslokaal loopt. Zaïd en Bep staan al te wachten bij de deur. Jenny heeft haar tas nog niet neergezet of Zaïd heeft al een vraag. Hij heeft hulp nodig bij het invul-

len van een acceptgiro. Terwijl Jenny naast Zaïd gaat zitten, geeft ze Bep de opdracht alvast alle computers aan te zetten. Een voor een komen de andere cursisten binnen. Ze gaan meteen achter een computer zitten. Als Jenny en Zaïd klaar zijn met de acceptgiro loopt Jenny door het lokaal om de cursisten aan het werk te zetten. Zaïd gaat met *Husselaar* aan de slag, Anton met *Muiswerk* en Jac met *Alfabeter Lezen*. Bep en Jan willen allebei beter leren spellen. Daarom maken ze vaak samen oefeningen uit het programma *Dupuis*. Vandaag heeft Bep de koptelefoon op. Ze zegt het woord dat ze hoort na, zodat Jan ook weet wat de opdracht is. Jan verstaat haar nauwelijks. Verbaasd vraagt hij waarom ze zo zachtjes spreekt. Haar antwoord is onverstaanbaar, maar haar blik gaat duidelijk in de richting van de onderzoekster die vandaag aanwezig is. "Dat mag zij best horen", zegt Jan luid. Bep kijkt naar het beeldscherm en herhaalt nogmaals het woord dat de computer geeft: "heren". Jan herhaalt het, duidelijk verdeeld in lettergrepen: "heerren" en hij tikt 'herren' in. De computer meldt meteen dat dat fout is en Jenny, die er inmiddels bijgekomen is, helpt ze verder: "Wat hoor je aan het einde van de eerste lettergreep?" Jan: "ee". "Is dat een korte of een lange klank?" "Een korte", zegt Jan. "Nee", zegt de docent, "want wat is de korte klank?" Het is al kwart over zeven als Gladys binnenkomt. Ze moest overwerken. Jenny helpt haar op weg met 7/43. Gladys weet dat Anita ziek is. De twee sms'en regelmatig met elkaar. De enige die nu nog ontbreekt, is Nancy. Om ongeveer kwart voor acht gaan Jan en Bep individueel verder met de cd-rom *Alfabeter Lezen*. Jenny loopt weer rond om de cursisten te helpen. Zaïd heeft moeite met de

opdrachten van *Husselaar*. Hij moet steeds van een reeks losse woorden een goed lopende zin maken. Daar maakt hij veel fouten bij. Jenny geeft hem de tip om het hardop te proberen. Samen doen ze een paar zinnen. Dat gaat goed. Zodra Jenny verder loopt naar de volgende cursist, werkt Zaïd weer in stilte.

Foutloos

Na een pauze van een kwartier pakken de cursisten hun mappen uit de kast en gaan meteen aan de slag. Twee cursisten zijn bezig met een *Blokboek* en een ander is bezig met een module uit *Sprint*. Jenny oefent met Zaïd hoe hij een formulier moet invullen, "want hij neemt elke week wel iets mee waarbij ik hem moet helpen", vertelt ze naderhand. Zaïd maakt de oefening goed en Jenny wil hem een compliment geven. "Foutloos", zegt ze. "Fout?" vraagt hij. "Nee, goed", zegt Jenny. Anton is pas met de cursus begonnen. Hij is dyslectisch en kan nauwelijks lezen. Als hij klaar is met de module over de letter o, krijgt hij nieuwe stencils van Jenny. Deze gaan over de letter e. Op de eerste bladzijde staan plaatjes met woordjes eronder: eef, weef, scheef, enzovoorts. Anton moet de woorden voorlezen. Hij heeft moeite met *ree*. "Weet je wat dat is?" vraagt Jenny. "Ja." "Wat dan?" "Een beestje." "Wat voor beestje?" vraagt Jenny en vervolgens legt ze uit dat een ree bij de familie van de herten hoort. Ook met het woord 'beek' heeft Anton moeite. Hij leest "reet". Wanneer Anton een rijtje foutloos heeft voorgelezen klinkt een bewonderend "zó" uit Jennys mond. Even later helpt Jenny Jan met een opdracht uit de methode *Fundamenteel Nederlands*, een methode voor IVBO-onderwijs. Er staat een advertentie van een bioscoop en hij moet opzoeken in

welke woonplaats deze bioscoop is gevestigd. Hij scant de advertentie en denkt hardop: "woon, woon, woon". "Nee, dat zul je niet vinden", zegt Jenny. "Je moet zelf bedenken waar dat kan staan." Samen hebben ze het snel gevonden, maar Jan kan het niet lezen. De 'sh' in 'Kaatsheuvel' ziet hij aan voor 'sch'. Jenny helpt hem: ze dekt 'Kaats' af met een gum. Dan heeft Jan snel door wat er staat. Hij vult het antwoord in en moppert dat hij zo slordig schrijft. Jaren geleden raakte zijn rechterarm verlamd door een ongeluk, terwijl hij rechtshandig was. Jenny probeert hem te troosten: "Ach joh, het is misschien niet super netjes, maar ik kan het heel goed lezen, hoor".

De krant

Om tien over negen deelt Jenny de nieuwe *Okeekrant* uit. Ondertussen gaat Bep voor de tweede keer rond met een zak dropjes. Anton wil er wel een, "want dan hoef ik niet te lezen", maar meteen is hij de klos. Hij moet een artikel van de voorpagina voorlezen. Hij kiest het artikel bij een foto van Pamela Anderson. Van het dropje is geen spoor meer te bekennen. Woord voor woord leest hij het stukje voor. Bij 'vegetariër' valt hij stil. Jenny helpt hem: "vege...". Dan zegt hij het vlot. Bep kiest het artikel 'Dierenarts sterft door vogelpest'. Na de zin dat er ook een mens gestorven is aan deze dierenziekte, heeft ze commentaar op de inhoud: "Die dierenarts was al ziek". Weer twee alinea's verder moet Zaïd het van Bep overnemen. Al na één alinea vraagt hij of hij nog verder moet lezen. Zonder een antwoord af te wachten, geeft hij de beurt door aan Gladys. De laatste alinea's worden voorgelezen door Jac. Zo lezen de cursisten samen nog een artikel en dan is het halftien. Tijd om naar huis te gaan.

Onderzoek

Deze les heeft nooit in werkelijkheid plaatsgevonden. De situaties tijdens de les echter wel. De hierboven beschreven les is gereconstrueerd op basis van een reeks observaties. In de zomer van 2003 hebben dertien docenten en hun groepen bezoek gehad van een onderzoeker die bezig was met een onderzoek naar de praktijk van het alfabetiseringsonderwijs NTI. Daarnaast werd een enquête gehouden onder alfabetiseringsdocenten en werden de docenten van de bezochte lessen mondeling geïnterviewd. In de vraaggesprekken kwamen verschillende onderwerpen aan bod: deelname, werving, achtergronden van cursisten, problemen, samenstelling van de groepen, uitval, beoogde en bereikte KSE-niveaus, gebruik van leermiddelen en knelpunten die docenten ervaren. De gegevens komen van ROC's uit het hele land, variërend van Groningen tot Maastricht en van Amsterdam tot Enschede. Op enkele uitkomsten ga ik hier kort in.

In het kader bij deze tekst staan enkele cijfermatige gegevens: alle cijfers zijn gebaseerd op wat de docenten vermelden.

Uit het onderzoek bleek dat de docenten vaak verschillende methodes gebruiken in een en dezelfde groep: gemiddeld vier, met een uitschieter van elf verschillende methodes. *Sprint* wordt het vaakst genoemd. De meeste docenten gebruiken ook de computer tijdens de les. Ook daarbij worden meestal verschillende methodes of programma's gebruikt in de groepen, met een uitschieter van twaalf verschillende programma's. *Alfabeter Lezen* is het meest gebruikte programma.

Er is meer aandacht nodig voor de ontwikkeling van goede lesmethodes, zodat docenten niet langer hun programma bij elkaar hoeven te sprokkelen.

Belemmeringen

Volgens de docenten zijn er heel wat problemen die het leerproces van cursisten kunnen belemmeren. Die zijn te verdelen in drie gebieden. Ten eerste zijn er de angsten waar cursisten mee kampen. Faalangst en een gevoel van minderwaardigheid, waar Bep bijvoorbeeld mee kampt, worden het vaakst genoemd. Ten tweede hebben veel cursisten leerproblemen. Dyslexie wordt het vaakst genoemd. Daarnaast zien de docenten veel concentratie- en geheu-

genproblemen bij hun cursisten. De derde groep problemen bestaat uit een aantal subgroepen. Fysieke problemen, zoals bijvoorbeeld de verlamde rechterarm van Jan, komen het meeste voor. Problemen in de privé-sfeer staan op de tweede plaats, gevolgd door respectievelijk psychische en sociale problemen.

Uitval

Uit onderzoek in Nederland (IALS, zie Bohnenn et al. 2004) blijkt dat ongeveer een miljoen volwassen autochtone Nederlanders op een laag niveau van geletterdheid functioneert. Uit ander onderzoek is bekend dat er in Nederland ongeveer 250.000 autochtone volwassenen zijn die nauwelijks kunnen lezen of schrijven (Ministerie van Onderwijs, 2001). Neuvel en Bersee (in druk) becijferden dat er in het schooljaar 2001-2002 zo'n 5.000 volwassenen deelnamen aan de lees- en schrijfcursussen. Dat is slechts 2 procent van de totale doelgroep.

In de enquête is ook gevraagd naar de uitval van cursisten. De docenten die meededen aan het onderzoek schatten dat 39 procent van de cursisten stopt met de cursus zonder dat zijn of haar doelen bereikt zijn. In de meeste gevallen is dat binnen drie maanden. De docenten zeggen dat het vooral om persoonlijke redenen is, als cursisten stoppen, maar er is meer onderzoek nodig om te achterhalen wat precies de redenen zijn. Het percentage uitvallers wordt in elk geval hoog ingeschat. De resultaten van deze onderzoeken laten zien dat de alfabetisering nog veel aandacht verdient. De werving van nieuwe cursisten is daarbij een speerpunt, maar met werving alleen ben je er nog niet.

NT-anderhalf

Een laatste punt dat naar voren kwam

Meest genoemde:

niveau lees- en schrijfgroep:	KSE 1 en gemengd
leeftijdsgroep cursisten:	36 tot en met 50
vooropleiding cursisten:	speciaal basisonderwijs/regulier basisonderwijs
leerwens cursisten:	beter lezen/beter schrijven
belemmeringen:	faalangst/minderwaardigheidsgevoel
leerprobleem:	dyslexie
criterium voor groepsindeling:	niveau
werkvorm:	individueel
vooropleiding docenten:	leraar basisonderwijs
methode:	Sprint
multimedia-methode:	Alfabeter Lezen

tijdens het onderzoek is het grote percentage mensen in de NT1-cursussen dat het Nederlands niet als moedertaal spreekt, 22 procent om precies te zijn. Een goede mondelinge beheersing van het Nederlands is meestal het criterium dat gehanteerd wordt om iemand in een NT1-cursus te plaatsen. Dat 'een goede beheersing' een reukelijk begrip is, blijkt uit het voorbeeld van Zaïd die het compliment 'foutloos' totaal verkeerd begreep. Ook mensen die het Nederlands beter beheersen dan Zaïd, hebben veel typische taalproblemen die een andere aanpak vragen dan de taalproblemen waar moedertaalsprekers

mee kampen. Daarom horen deze mensen, die ook wel NT1,5'ers genoemd worden, eigenlijk niet thuis in NT1-cursussen. Dat zij in een NT2-groep, waar veel aandacht is voor inburgering, ook niet op hun plaats zijn, spreekt voor zich. In nog te veel plaatsen worden de NT1,5'ers in de NT1-leerlijn geplaatst omdat de alfabetiseringsgroepen anders te klein zijn om ze in stand te kunnen houden. Sommige ROC's plaatsen de NT1,5'ers in aparte groepen.

Literatuur

Bohnenn, E. et al. (in druk), *Laaggeletterd in*

de Lage Landen. Hoge prioriteit voor het beleid. Den Haag, Nederlandse Taalunie.

Hüsken, M. (2003). *Later leren lezen. Een onderzoek naar de praktijk van het alfabetiseringsonderwijs voor autochtone volwassen Nederlanders.* Tilburg, Wetenschapswinkel/ Universiteit van Tilburg

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (2001). *Actie voor alfabetisering autochtonen.* Persbericht 175 (21-12-2001).

Neuvel, J. & T. Bersee (in druk). *Deelname aan het alfabetiseringsonderwijs. Resultaten van de nulmeting.* 's-Hertogenbosch, Cinop.

Al schrijvend schaamte overwinnen

foto: Sicco van Grieken

Prinses Laurentien bracht op 8 september jl. een bezoek aan een lees- en schrijfgroep van het ROC Zadkine in Rotterdam. Ze kreeg van de groep een boekje met door hen zelf geschreven verhalen. Ria van Adrichem vroeg aan docent Frans Berends hoe het was om zo'n boekje te maken.

RIA VAN ADRICHEM/ROC ZADKINE
ROTTERDAM